

DOI: <https://doi.org/10.15407/nr.66.169>

УДК 026:004

Антоній Ржеуський

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8711-4163>,

кандидат наук із соціальних комунікацій, докторант,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,

вул. Лаврська, 9, Київ, 02000, Україна

e-mail: antoni.v.rzheuskyi@lpnu.ua

Наталія Кунанець

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3007-2462>,

докторка наук із соціальних комунікацій, професорка,

професорка кафедри інформаційних систем та мереж,

Національний університет «Львівська політехніка»,

вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, Україна

e-mail: nek.lviv@gmail.com

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ

Мета статті полягає у проведенні порівняльного аналізу інформаційних ресурсів, які дистанційно надають бібліотеки педагогічних університетів України під час карантину. **Методи дослідження.** Для досягнення поставленої мети застосовувалися загальнонаукові методи: аналіз, узагальнення, порівняння, синтез. **Наукова новизна.** Вперше було проведено аналіз вебсайтів бібліотек щодо наявності електронних інформаційних ресурсів, якими книгозбірні обслуговують своїх користувачів під час карантину. Дослідження проводилось на прикладі бібліотек педагогічних університетів України. **Висновки.** У запропонованому дослідженні був здійснений порівняльний аналіз інформаційних ресурсів бібліотек педагогічних університетів України. Лідером серед книгозбірень виявилась бібліотека Криворізького державного педагогічного університету, адже, як показало дослідження, бібліотека Криворізького державного педагогічного університету пропонує своїм користувачам найширший перелік інформаційних ресурсів, а саме: електронний каталог, інституційний репозитарій, ресурси відкритого доступу, буктрейлери. Бібліотека підтримує офіційні сторінки в соціальних мережах «Фейсбук», «Інстаграм», веде ютуб-канал.

Працівники бібліотеки створюють віртуальні виставки у вигляді презентацій та зберігають їх у хмарному сховищі.

Ключові слова: бібліотека, вебсайт, інформаційні ресурси, карантин, педагогічні університети України.

Актуальність теми дослідження. Поширення коронавірусної інфекції змусило бібліотеки реагувати на нові виклики, що генерують потребу надання користувачам доступу до електронних інформаційних ресурсів у дистанційному режимі. Проводиться постійне наповнення та редагування локальних електронних колекцій, розширення переліку передплачуваних закордонних баз даних. Такий підхід є актуальним і під час воєнного стану.

Тому актуальність нашої статті полягає у дослідженні вебсайтів бібліотек щодо виявлення електронних інформаційних ресурсів, якими бібліотеки обслуговують своїх користувачів під час карантину. Акцент у дослідженні було поставлено на бібліотеки педагогічних університетів України.

Мета статті полягає у проведенні порівняльного аналізу інформаційних ресурсів, які дистанційно надають бібліотеки педагогічних університетів України під час карантину.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням дистанційного обслуговування користувачів присвячена низка праць вітчизняних та зарубіжних дослідників. Зокрема, Смоляр І. та Туровська Л. у праці «Трансформація бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах дистанційного сервісу» [1] розглядають дистанційне забезпечення інформаційних потреб користувачів шляхом надання віддаленого доступу до власних інформаційних ресурсів через вебсайт бібліотеки.

Цокало О. О. та Ткаченко Д. В. у публікації «Трансформація бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах пандемії» [2] висвітлюють досвід формування електронних інформаційних ресурсів бібліотеки Миколаївського національного аграрного університету. Автори акцентують необхідність створення значних цифрових фондів шляхом консолідації ліцензованого контенту, ресурсів відкритого доступу та оцифрування і надання відкритого доступу до власних колекцій.

Досі відсутні комплексні вітчизняні дослідження, присвячені бібліотечно-інформаційному обслуговуванню користувачів в умовах пандемії, зокрема бібліотечно-інформаційному обслуговуванню, що надається бібліотеками закладів вищої освіти.

Виявлено лише поодинокі наукові розвідки, у яких порушується питання віддаленого інформаційного забезпечення користувачів та надання користувачам дистанційного доступу до інформаційних ресурсів бібліотек.

Виклад основного матеріалу. Для здійснення поглибленого дослідження напрямів діяльності бібліотек щодо створення, опрацювання та надання доступу до електронних інформаційних ресурсів проведено порівняльний аналіз процесів їх роботи за цим напрямом. Порівняльний аналіз обрано як один із методів проведення нашого дослідження, оскільки від дозволяє провести зіставлення двох і більше об'єктів дослідження (явищ, предметів, ідей, результатів тощо) та сприяє виявленню переваг і недоліків досліджуваних об'єктів за певними показниками [3]. При цьому враховується, що об'єкти дослідження повинні бути однорідними, тобто повинні належати до одного роду, розряду. Нами будуть порівнюватись інформаційні ресурси, доступ до яких надають 12 бібліотек педагогічних університетів України під час карантину. Для зручності порівняння та візуального сприйняття ми позначимо кожен бібліотеку латинською літерою:

А – Б-ка Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

В – НБ Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова;

С – НБ Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка;

Д – НБ Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Е – Б-ка Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Ф – НБ Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Г – НБ Рівненського державного гуманітарного університету;

Н – Б-ка Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

І – Бібліотека Університету Григорія Сковороди в Переяславі;

Ж – НБ Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

К – Б-ка Криворізького державного педагогічного університету;

Л – Б-ка Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Для початку визначимо множину інформаційних ресурсів, доступ до яких надають книгозбірні під час карантину (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз інформаційних ресурсів

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
електронний каталог	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
електронний архів	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
рекомендовані повнотекстові бази даних та ресурси у відкритому доступі	-	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
аудіокниги	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
сторінка у твіттері	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
сторінка у фейсбуці	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+
сторінка в інстаграмі	-	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
ютуб-канал	+	+	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+
буктрейлери	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+
тематичні списки	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
віртуальні огляди	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
віртуальні виставки	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	+
власні повнотекстові колекції	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-

Порівняємо детальніше інформаційні ресурси бібліотек педагогічних університетів України, якими обслуговуються користувачі під час карантину.

Усі відібрані нами дванадцять бібліотек надають віддалений доступ до електронного каталогу (рис. 1).

Рис. 1. Надання віддаленого доступу до електронного каталогу

Більшість бібліотек надають віддалений доступ до електронного архіву (рис. 2). Однак при дослідженні вебсайту наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету посилання на електронний архів не виявлено.

електронний архів

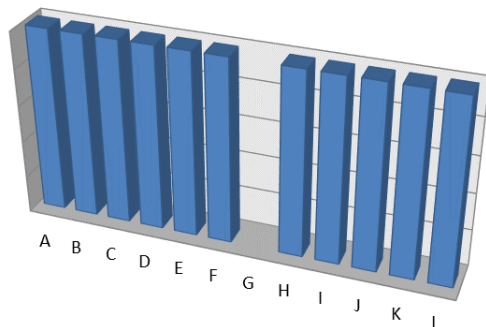

Рис. 2. Надання віддаленого доступу до електронного архіву

Варто відзначити тенденцію формування на вебсайтах бібліотек розділів з переліком рекомендованих користувачам інформаційних ресурсів, наявних у вільному доступі, що сприяє розширенню переліку власних інформаційних ресурсів та підвищенню ефективності бібліотечно-інформаційного обслуговування під час карантину (рис. 3).

рекомендовані інформаційні ресурси у відкритому доступі

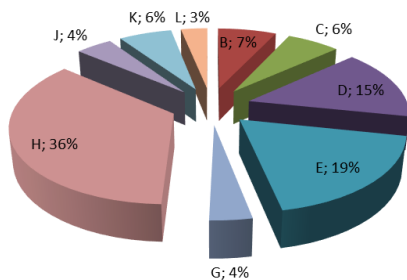

Рис. 3. Порівняння кількісних параметрів рекомендованих користувачам інформаційних ресурсів

На вебсайті наукової бібліотеки Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка користувачі можуть ознайомитися з 48 найменуваннями інформаційних ресурсів відкритого доступу. Наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова уклала каталог рекомендованих інформаційних ресурсів. Книгозбірня пропонує скористатись 53 найменуваннями відкритих інформаційних ресурсів.

Наукова бібліотека Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка пропонує 113 найменувань інформаційних ресурсів у вільному доступі. Наукова бібліотека Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка накопичила та пропонує користувачам скористатись 141 найменуванням ресурсів відкритого доступу.

Бібліотека Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя пропонує 270 назв вітчизняних та закордонних інформаційних ресурсів у відкритому доступі.

На вебсайті наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету розміщено посилання на 27 найменувань інформаційних ресурсів у вільному доступі.

Наукова бібліотека Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка накопичує на вебсайті та надає доступ до 33 найменувань вітчизняних та закордонних ресурсів.

Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету пропонує скористатись 48 найменуваннями інформаційних ресурсів відкритого доступу, переважно вітчизняними, тоді як бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка сформуvala добірку вітчизняних та закордонних інформаційних ресурсів вільного доступу, що нараховує 24 назви.

Як видно з рисунку, найбільше рекомендованих інформаційних ресурсів представлено на сайті бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Під час дослідження було виявлено, що лише одна книгозбірня пропонує користувачам скористатись аудіокнигами. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського запровадила пілотний проект: «Бібліотека без меж – інклюзивна бібліотека (ресурс для людей з особливими потребами)».

Проект передбачає аудіо та відео супровід усіх розділів вебсайту бібліотеки. Також створено розділ на вебсайті бібліотеки під назвою: «Аудіополиця української та зарубіжної літератури». Даний ресурс сформовано на базі аудіофондів медіатеки, що створена у бібліотеці. Користувачам надається можливість прослухати аудіокнижки з вебсайту бібліотеки.

Оскільки сучасні користувачі бібліотек активно послуговуються соціальними мережами, соціальні інститути підтримують офіційні сторінки у фейсбуці, інстаграмі, твіттері (рис. 4). Працівники бібліотек публікують у соцмережах новини бібліотеки, інформацію про віртуальні виставки, онлайн заходи, інформують користувачів про появу нової літератури та інформаційних ресурсів. Окрім промоції фондів бібліотеки, соціальні мережі слугують інструментом, інформаційним майданчиком для комунікації з користувачами, де надаються, зокрема, фактографічні довідки.

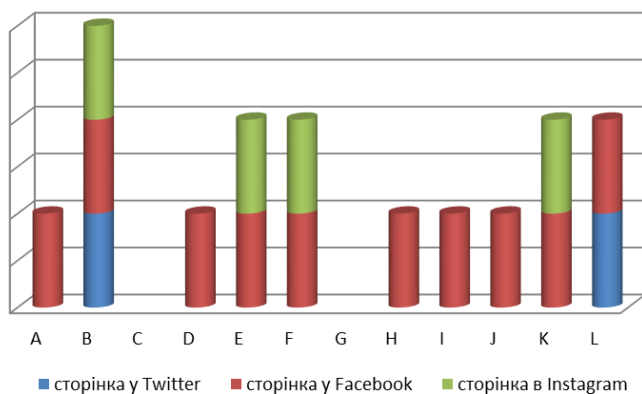

Рис. 4. Сторінки бібліотек у соціальних мережах

Як видно з рисунку, соціальною мережею «Твіттер» послуговуються лише дві книгозбірні – наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова та бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка. Мережу «Інстаграм» використовують чотири книгозбірні – наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, бібліотека

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, наукова бібліотека Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка та бібліотека Криворізького державного педагогічного університету. «Фейсбук» виявилася найпопулярнішою соціальною мережею, якою послуговується десять книгозбірень з даного переліку.

Бібліотеки активно використовують платформу «Ютуб» (рис. 5) – реєструють канали для розміщення та популяризації відеоматеріалів про бібліотеку, бібліотечні послуги, інформаційні ресурси, події.

Рис. 5. Використання бібліотеками платформи «Ютуб»

Дев'ять із дванадцяти бібліотек використовують платформу «Ютуб», а саме бібліотеки: Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Рівненського державного гуманітарного університету, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Криворізького державного педагогічного університету та Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Діаграма дозволяє порівняти кількісні параметри відеоматеріалів, що розміщено на ютуб-каналах бібліотек (рис. 6).

Рис. 6. Порівняння кількості відеоматеріалів, розміщених на ютуб-каналах бібліотек

Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету проявляє найменше активності у ютуб-каналі. Найбільше відеоматеріалів розміщено на ютуб-каналі наукової бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету – 87.

Поширена практика створення бібліотеками буктрейлерів та розміщення їх на вебсайтах та на ютуб-каналах. Створення буктрейлерів притаманне лише для чотирьох книгозбірень з дванадцяти: Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Криворізького державного педагогічного університету та Житомирського державного університету.

В умовах карантину книгозбірні надали можливість своїм користувачам послуговуватись власними інформаційними ресурсами, що до цього були доступні лише з локальних комп'ютерів бібліотек.

Таку тенденцію можемо відзначити серед трьох книгозбірень з дванадцяти.

Бібліотека Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка запровадила проект електронної бібліотеки, метою якого є надання віддаленого доступу до електронних версій книг. Скористатися документами із електронної бібліотеки можуть лише зареєстровані користувачі.

Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету під час карантину пропонує своїм користувачам дистанційно скористатися повнотекстовою базою даних, що містить наступні розділи:

- Монографії;
- Біобібліографічні покажчики;
- Бібліографічні покажчики;
- Інформаційно-методичні посібники;
- Практичні посібники;
- Методичні рекомендації.

Наукова бібліотека Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка надає можливість скористатись електронною бібліотекою – каталогом електронних книг, що містить повнотекстову електронну версію документів, доступ до яких надається лише авторизованим користувачам.

Ще один інформаційний ресурс, який книгозбірні готують для своїх користувачів, – віртуальні виставки (рис. 7).

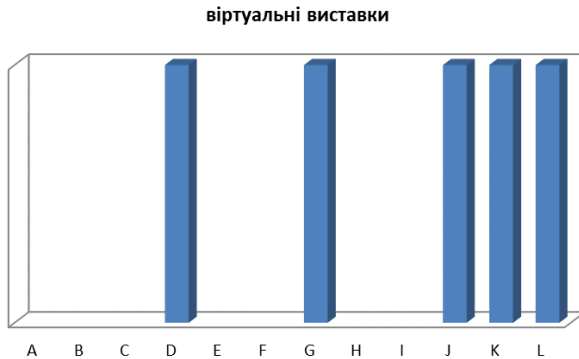

Рис. 7. Створення та надання доступу до віртуальних виставок

Під час дослідження виявлено, що працівники наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету створюють та розміщують на вебсайті віртуальні книжкові виставки, зокрема: «Педагогічна майстерність», «Теорія вільного виховання Жан-Жака Руссо», «Практичний психолог – професія сучасності», «Інклюзивна освіта: теорія і практика», «Оновлене виховання – поклик часу». Наукова бібліотека Тернопільського національного педагогічного університету створює віртуальні виставки у форматі відеороликів та розміщує їх на ютуб-каналі, зокрема: «Його мистецтво час не стер (140 років від дня народження Леся Курбаса (1887–1937), українського режисера, актора,

драматурга, публіциста, перекладача)», «Михайло Петрович Старицький – український письменник, поет, драматург», «Катерина Білокур – народна, самобутня художниця України». Працівники наукової бібліотеки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка створюють віртуальні виставки у вигляді презентацій та розміщують їх на вебсайті бібліотеки. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка розміщує на вебсайті віртуальні виставки. Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету створює віртуальні виставки у вигляді презентацій та зберігає їх на гугл диску.

Окремо слід відзначити, що лише на вебсайті наукової бібліотеки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка було виявлено тематичні списки. Працівники бібліотеки створюють віртуальні огляди з різних галузей знань засобом сервісу Calameo та розміщують їх на вебсайті книгозбірні.

Консолідована діаграма інформаційних ресурсів, до яких надають доступ книгозбірні вищих навчальних закладів педагогічного спрямування (рис.8).

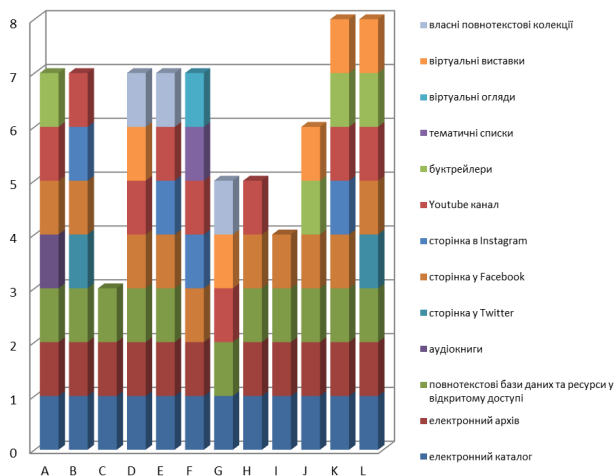

Рис. 8. Порівняння переліку інформаційних ресурсів, до яких надається доступ бібліотеками під час карантину

Таким чином, найбільшу кількість інформаційних ресурсів під час карантину надають бібліотека Криворізького державного педагогічного університету та бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка, тому вважатимемо лідерами саме ці дві книгозбірні.

Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету під час карантину надає віддалений доступ до електронного каталогу, інституційного репозитарію. Працівники бібліотеки створюють відеоінструкції щодо користування інформаційними ресурсами, роботи з інформаційними ресурсами бібліотеки, з наукометричними базами даних та інструментами для наукових досліджень. Книгозбірня створює віртуальні виставки у вигляді презентацій та зберігає їх на гугл диску. Також працівники бібліотеки створюють буктрейлери та розміщують на вебсайті бібліотеки. Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету підтримує офіційні сторінки в соціальних мережах «Фейсбук» та «Інстаграм».

Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка під час карантину пропонує скористатись електронним каталогом, інституційним репозитарієм. Працівники бібліотеки укладають бібліографічні покажчики та презентують їх на вебсайті у вільному доступі. Бібліотека розміщує на вебсайті віртуальні виставки. Також ця університетська бібліотека підтримує офіційні сторінки у соціальних мережах «Фейсбук» та «Твіттер».

Обидві книгозбірні сформували для користувачів добірку інформаційних ресурсів у вільному доступі. За кількістю інформаційних ресурсів у вільному доступі переважає бібліотека Криворізького державного педагогічного університету, яка пропонує скористатись 48 найменуваннями ресурсів відкритого доступу, тоді як бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка сформувала добірку інформаційних ресурсів відкритого доступу, що нараховує 24 назви.

Працівники бібліотеки Житомирського державного університету імені Івана Франка створюють буктрейлери та розміщують їх на ютуб-каналі. Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету більш активно підтримує ютуб-канал, на якому розміщено 60 відеоматеріалів, тоді як на ютуб-каналі бібліотеки Житомирського державного університету імені Івана Франка розміщено лише 26. Таким чином, перевагу серед бібліотек можна надати бібліотеці Криворізького державного педагогічного університету.

Висновки. У запропонованому дослідженні був здійснений порівняльний аналіз інформаційних ресурсів бібліотек педагогічних університетів України. Лідером серед книгозбірень виявилась бібліотека Криворізького державного педагогічного університету, адже, як показало дослідження, бібліотека Криворізького державного педагогічного університету пропонує своїм користувачам найширший перелік інформаційних ресурсів, а саме: електронний каталог, інституційний репозитарій, ресурси відкритого доступу, буктрейлери. Бібліотека підтримує офіційні сторінки в соціальних мережах «Фейсбук», «Інстаграм», веде ютуб-канал. Працівники бібліотеки створюють віртуальні виставки у вигляді презентацій та зберігають їх у хмарному сховищі.

Список бібліографічних посилань

1. Смоляр І., Туровська Л. Трансформація бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах дистанційного сервісу. *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 3. С. 17–20.

2. Цокало О. О., Ткаченко Д. В. Трансформація бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах пандемії. *Бібліотека в цифрову епоху: від традиції до інновації* : збірник матеріалів Всеукраїнської бібліотечної конференції, присвяченої 100-річчю заснування ФБ ОДАУ / уклад. О. П. Крайтель, Г. О. Башкатова. Одеса, 2021. С. 83–90.

3. Метод порівняльного аналізу. URL: <https://ukrpublic.com/aktualne/metod-porivnyalnoho-analizu-porivnyalnij-analiz-prikladi.html>

References

1. Smoliar, I., & Turovska, L. (2020). Transformatsiia bibliotechno-informatsiinoho obsluhovuvannia v umovakh dystantsiinoho servisu [Transformation of library and information services in the conditions of remote service]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 3, 17-20. [In Ukrainian].

2. Tsokalo, O. O., & Tkachenko, D. V. (2021). Transformatsiia bibliotechno-informatsiinoho obsluhovuvannia v umovakh pandemii [Transformation of library and information services in a pandemic]. In *Library in the digital age: from tradition to innovation. Proceedings of the All-Ukrainian Library Conference dedicated to the 100th anniversary of the founding of the FBOAU* (pp. 83-90). (O. P. Kraitel, H. O. Bashkatova (Comps.)). Odesa, Ukraine. [In Ukrainian].

3. Metod porivnialnoho analizu [Method of comparative analysis]. Retrieved from <https://ukrpublic.com/aktualne/metod-porivnyalnoho-analizu-porivnyalnij-analiz-prikladi.html>. [In Ukrainian].

Antonii Rzheuskyi,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8711-4163>,

Candidate of Sciences in Social Communications,

Doctoral Student,

National Academy of Management of Culture and Arts,

9, Lavrska str., Kyiv, 02000, Ukraine

e-mail: antonii.v.rzheuskyi@lpnu.ua

Natalia Kunanets,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3007-2462>,

Doctor of Sciences in Social Communications, Professor,

Professor of the Department of Information Systems and Networks

Lviv Polytechnic National University,

32-a, Stepana Banderu str., Lviv, 79013, Ukraine

e-mail: nek.lviv@gmail.com

COMPARATIVE ANALYSIS OF ELECTRONIC INFORMATION RESOURCES OF LIBRARIES OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES OF UKRAINE

The purpose of the article is to conduct a comparative analysis of information resources provided remotely by libraries of pedagogical universities of Ukraine during quarantine. **Research methods.** To achieve the set goal, general scientific methods were used: analysis, generalization, comparison, synthesis. **Scientific novelty.** For the first time, an analysis of library websites was carried out regarding the availability of electronic information resources, with which libraries serve their users during the quarantine. The study was conducted on the example of libraries of pedagogical universities of Ukraine. **Conclusions.** In this study, a comparative analysis of the information resources of the libraries of the pedagogical universities of Ukraine, to which access is provided in remote mode, was carried out. It was determined that the library of the Kryvyi Rih State Pedagogical University is the leader of this activity during the quarantine.

Keywords: library, website, information resources, quarantine, pedagogical universities of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2022 р.